

Methods of control and evaluation of academic performance of students in fine arts.

One of the decisive factors in the academic motivation of students is the effectiveness of the system for evaluating the academic performance of future professionals and the reasonableness of the system of criteria for such evaluation. The article identifies effective reproductive (interrogations, control works, testing) and productive ("deformed texts" and evaluation of products of students' creative activity) methods of control and evaluation of academic performance of students in fine arts. In the teaching of fine art students, interrogations, control works, tests are usually used to evaluate the achievements of theoretical disciplines (history of arts, color studies, composition theory, techniques and technologies of fine arts). They have their own peculiarity – the dominance of the visualized tasks, the importance of performing graphic charts, outline, the ability to create a sketch-idea.

The method of deformed texts is aimed at activating the intellectual potential of students, forming their critical thinking, generating gnoseological conflict, determined by the existing level of student knowledge, violating the established systematicity of captured information.

The method of evaluating the products of students' creative activity involves diagnosing the quality of performance of practical work, both classroom and independent. The advantages of such evaluation are the ability to provide a comprehensive assessment of artistic thinking and plastic skills of students, to assess the creativity of the author, his/her ability to compositional and colorful heuristics, visualization of the artistic idea, the direct encouragement of students to self-evaluation and self-analysis of activities. The special system of criteria for evaluating products of creative activity of students-artists in the form of so-called "headings" is grounded taking into account the peculiarities of the process of their artistic creativity.

Keywords: professional training of future artists, assessment of learning outcomes, methods for evaluating students' academic performance, criteria for evaluating learning outcomes.

Стаття надійшла до редакції 22.03.2019 р.

DOI <https://doi.org/10.32405/2308-8885-2019-2-6-12>
УДК 37.091.33 : 7 : 373

Моторна Оксана Степанівна,

завідувачка кабінету мистецтва та фізичної культури Рівненського ОІППО, м. Рівне, Україна, oksanamotorna@ukr.net

РУЙНУЄМО СТЕРЕОТИПИ НАВЧАННЯ МИСТЕЦТВА

У статті піднімається проблема існування стереотипів у викладанні мистецтва в загальноосвітній школі вчителями, які мають значний досвід роботи й усталену систему знань і цінностей. Автор розглядає окремі стереотипи, що стосуються організації уроку мистецтва взагалі й методики проведення певних видів музичної діяльності. Пропонує шляхи трансформації стереотипних позицій у сучасніші способи дій вчителя НУШ, тим самим залучаючи колеги до обговорення й порівняння традиційного та сучасного поглядів на уроки мистецтва в закладі загальної середньої освіти через призму Концепції «Нова українська школа».

Ключові слова: *стереотипи навчання мистецтва, уроки мистецтва, методи і прийоми вивчення мистецтва, вчитель мистецтва, НУШ.*

Нині система освіти України зазнає докорінних змін: відбувається перехід від школи знань – до школи компетентностей. Перед сучасною школою стоїть важливе завдання – виховати особистість, здатну до життєдіяльності, тобто компетентну особистість, яка зуміє правильно обрати свій шлях у житті, навчиться ставити перед собою завдання самовдосконалення і саморозвитку і стане успішною в різних сферах діяльності. Метою шкільної реформи – так зазначено у Концепції «Нова українська школа» – є «всебічно розвинена, здатна до критичного мислення цілісна особистість, патріот з активною позицією, інноватор, здатний змінювати навколишній світ та вчитися впродовж життя» [6, с. 6].

Розуміємо, що в центрі уваги сучасної освіти мають бути не стільки знання навчальних предметів, а й способи мислення і навички практичної діяльності школяра. Отже, слід вчити дитину

ставити й приймати важливі рішення, дискутувати, осмислювати, зважувати і враховувати альтернативні думки, вирішувати складні проблеми, що є прямими результатами компетентної освіти.

Трансформації всієї освітньої системи спричинили зміни й у мистецькій освіті – змістилися акценти: «якщо упродовж десятиліть школа справедливо ставила за мету переважно навчання мистецтв (музичного та образотворчого) та загальноестетичний розвиток особистості засобами різних мистецтв, то нині актуалізується своєрідний «вихід за межі мистецтва» в усі інші сфери знання і життя загалом» [5, с. 4]. Йдеться не тільки про суто предметні компетентності, а й про метапредметні та ключові, потрібні для життя і в будь-якій професійній діяльності, що формуються предметами різних освітніх галузей і в тому числі мистецькою.

Теоретичні підходи до формування комплексу базових компетентностей

на уроках мистецтва були розроблені ще задовго до НУШ вченою Масол Л. М. У 2010 році колективом науковців (Масол Л. М., Миропольська Н. Є, Комаровська О. А., Оніщенко О. І., Рагозіна В. В., Руденко І. В., Хлебникова Л. О. та ін.) були представлені методики викладання інтегрованого курсу «Мистецтво», спрямовані на формування базових компетентностей [13]. Сьогодні ж багато вчителів тільки відкривають для себе перевірені багаторічною практикою методи і прийоми вивчення мистецтва на засадах компетентнісного й інтегрованого підходів. Однак за останні 5–10 років відбулися кардинальні зміни в освіті – стартувала Нова українська школа, розроблено новий Державний стандарт початкової освіти, типові освітні програми, з'явилися підручники нового покоління. З огляду на це, безперечно, змінилися також підходи до організації та проведення уроків мистецтва, бо, як сказав у свій час Джон Дьюї, американський філософ: «Якщо ми будемо сьогодні навчати так, як навчали вчора, ми вкрадемо в наших дітей завтра».

Отже, окремі позиції, які ще вчора для вчителя мистецтва вважалися нормою, сьогодні стали стереотипними, що часто заважає подивитися на проблему чи її аспект по-новому, іншими очима. Йдеться насамперед про підходи в організації навчання на уроці та методики навчання мистецтва, тобто: «як навчати?»

Вважаємо: аби «йти в ногу з часом», потрібно позбавлятися багатьох стереотипів, адже тоді ми даємо місце новому: новим поглядам на добре знайомі речі, новим міркуванням, і, зрештою, – новим прийомам, що допомагають зробити освітній процес цікавішим і ефективнішим для учнів, а отже, успішнішим для вчителя, який бачить зміни на краще у своїх вихованцях. Такі зміни не вичерпуються «зростанням» балів, а сприяють появі в учнів навчальної ініціативи й любові до навчання, спонукають діяти з максимальною енергією в різних навчальних ситуаціях.

Мабуть, не так важко позбутися стереотипу, як «розгледіти» його у своїй роботі, особливо вчителем з великим досвідом та, відповідно, усталеною

системою знань і цінностей. Тож **мета статті** – «розгледіти» стереотипи в роботі вчителя мистецтва Нової української школи та запропонувати шляхи їх трансформації у сучасніші способи дій, тим самим залучаючи до дискусії і обговорення колег.

Етимологія слова «стереотип» походить з друкарської справи. Саме так називалися спеціальні кліше, що застосовувалися в друкарських машинках [10, с. 689].

Термін «стереотип» започаткував американський журналіст, політолог і соціолог Уолтер Ліппман, який вивчав природу, форми існування, моделі формування і функціонування суспільної думки, вплив на неї засобів масової інформації. Результати свого дослідження він опублікував у монографії в 1922 р. Зокрема, він вважав, що людина повсякчас у своїй діяльності керується готовими шаблонами-кліше, запозиченими або нав'язаними іншими людьми – родичами, знайомими, державою [12].

Словник української мови тлумачить слово «стереотип» як те, що часто повторюється, стало звичайним, загальноприйнятим і чого дотримуються, що наслідують у своїй діяльності [10, с. 689].

Загальноприйнятні речі не обов'язково є консервативними, усталеними, адже існують, наприклад, методичні канони, що допомагають методично правильно організувати процес чи види діяльності на уроці. Так, педагогіка мистецтва опановують методику вивчення пісень з учнями на уроці, слухання музичних творів та ін. Такій «методичній абетці» навчають студентів у вишах. Однак стереотипне мислення може заважати прийняти нове рішення, коли потрібний «прорив», коли не спрацюють традиційні прийоми. Таких ситуацій дедалі більше, і справа не в незнанні методик чи вікових особливостей учнів. Справа у швидкій змінюваності світу, реалій життя в нашій країні, необхідності трансформацій, що розпочалися в освітній системі України як реакція на новітні вимоги держави до її громадян, – а отже, вчителю неможливо одразу перебудуватися й вже завтра навчати по-новому сучасних дітей, які мають цілий спектр нових характеристик («кліпове» мислення, оперативна

пам'ять, багатозадачність, гіперактивна робота мозку, непосидючість і нетерплячість тощо) [2, с. 13].

Ми не закликаємо відкинути все традиційне, зарахувати його до «старого і непотрібного в сучасних умовах». Вважаємо, що слід аналізувати і коригувати свої підходи, прийоми в роботі з дітьми, обговорювати з колегами і складати у «скарбничку», ділитися з іншими педагогами – адже разом робимо спільну важливу справу.

Спробуємо відшукати стереотипи навчання мистецтва в Новій українській школі й запропонуємо можливі варіанти вирішення тих чи інших ситуацій, з ними пов'язаних.

З Концепцією «Нова українська школа» – документом, який пройшов громадські обговорення і ухвалений рішенням колегії МОН ще 27.10.2016 р. учителі мистецтва знайомі. У розділі 9 «Сучасне освітнє середовище» автори концепції радять урізноманітнити варіанти організації навчального простору в класі. І це вже працює. Учні перших класів майже на 100 % забезпечені мобільними робочими місцями, які легко трансформуються для групової роботи. І це прекрасно, адже так легше організувати проектну, командну, дослідницьку, групову діяльність. Здавалося б, нарешті маємо чудово облаштовані класні кімнати, про які нещодавно могли тільки мріяти. І все ж тезу про те, що **уроки мистецтва повинні проходити лише в кабінеті мистецтва, сьогодні вважаємо стереотипом.**

Освітній простір Нової української школи – це не лише класна кімната, яка буває затісною для повноцінної реалізації всіх етапів сучасного уроку мистецтва. У такому разі вчитель може використати для проведення фрагменту уроку фойє, конференц-зал школи (він, як правило, має хороші акустичні характеристики для виконання дітьми пісень, поспівок, пісень-ігор, хороводів, ритмічно-комунікаційних вправ, відтворення елементів народних свят та обрядів).

Чудовим місцем проведення деяких уроків мистецтва є актовий зал. Тут учні зможуть відпрацювати навички роботи з мікрофоном та використати звукопідсилюючу техніку під час художнього

виконання пісень. Шкільна актова зала – ідеальне місце для проведення підсумкових уроків (урок-концерт, «брейнінг», КВК, тощо). Варто запросити гостей: батьків, родичів, друзів із інших класів, і це тільки додасть таким урокам нової якості.

Серед інших місць для уроків мистецтва – спортивна зала, тут можна виконувати ритмічні вправи з м'ячами, клавесами тощо (тема «Мистецтво і спорт» і не тільки), а також – комп'ютерний клас.

У тому ж 9 розділі Концепції «Нова українська школа» зазначено, що «освітній простір Нової української школи не обмежуватиметься будівлею школи» [6, с. 29], а тому запросимо учнів за межі шкільного приміщення: приємно, а головне – корисно – у гарну погоду малювати з натури на шкільному подвір'ї, у парку чи площі; водити хороводи чи «кривий танок» у шкільному саду.

Новою українською школою вітається також співпраця з позашкільними закладами освіти, у рамках якої можна організувати мистецькі проекти, спільні вистави тощо. На уроках мистецтва учні можуть ознайомитися з музичними інструментами чи послухати концерт силами учнів школи мистецтва та викладачів, стати гостями «музичної вітальні» у себе в класі за участю гостей – вихованців школи мистецтва; а в позаурочний час – взяти участь у майстер-класі і, наприклад, навчитися працювати з глиною на базі художньої школи, випробувати себе в хореографічній залі в палаці дитячої творчості. Отже, налагоджуємо взаємодію школи із закладами культури.

У багатьох містах України школи укладають угоди про творчу співпрацю з філармоніями, музеями, театрами. Кому ж не захочеться послухати справжній орган у місцевому костелі чи органному залі? Учням до снаги уроки, навчальні екскурсії, квести в музейному середовищі й просто зустрічі з митцями, що є цікавими формами пізнання мистецтва, а отже, вивчати мистецтво можна, не обмежуючись стінами класу.

У контексті попереднього маємо наступний стереотип: **уроки мистецтва проводять тільки вчитель мистецтва.**

Стовідсотково погоджуємося, зважаючи на кваліфікацію вчителя мистецтва – фахівця, що професійно проводить уроки. Вважаємо однак, що доцільно час від часу, з огляду на бажаність взаємодії музею, музичної та художньої шкіл, танцювальної студії тощо, запрошувати інших фахівців, щоб учитель мистецтва проводив урок у парі (наприклад, з працівником музею, викладачем музичної школи, керівником гуртка тощо). Тоді учні матимуть нагоду в спілкуванні з іншими фахівцями зі сфери мистецтва задати запитання та почути іншу думку з приводу того, що їх зацікавило.

Однією із ключових позицій Концепції «Нова українська школа» є педагогіка партнерства, відповідно до якої учні, батьки і вчителі, об'єднані спільними цілями та прагненнями, є зацікавленими однодумцями, та **рівноправними** учасниками освітнього процесу, відповідальними за результат [6, с. 14]. Тому, попередньо отримавши їхню згоду, варто залучати батьків до участі в освітньому процесі. І якщо пропозиція відшукати цікавий матеріал чи наочність може видаватися звичною, то пропозиція бути помічниками на уроці може сподобатися і батькам, і учням. Дітям дуже подобається бачити власних батьків у ролі вчителів (що практикується в окремих закладах на День вчителя чи в інші визначені дні). Такий досвід може виявитися цікавим і корисним і для вчителів, і для батьків, що можуть переоцінити своє ставлення до вчительської праці, коли на собі відчують увесь процес підготовки та проведення уроку. Повага до роботи вчителя однозначно зростає [8, с. 110].

Для багатьох учителів робота з помічниками буде новим досвідом, можливо, некомфортним спочатку. Однак учитель має пам'ятати про переваги і плідність такої співпраці та залучати батьків поступово і «малими порціями», пропонувати провести фрагмент уроку (бесіда, завдання, майстер-клас). Зважаючи на зайнятість сучасних батьків, учитель може запросити до співпраці інших членів родини – бабусю, дідуся [8, с. 111].

Мистецтво вивчається на уроках мистецтва – наступний стереотип, що часто звучить з вуст учителів, особливо

початкової школи. Утім, у Типових освітніх програмах, розроблених під керівництвом О. Я. Савченко і Р. Б. Шияна, зазначено, що мистецька освітня галузь може реалізуватися як через вивчення предметів за окремими видами мистецтва: наприклад, музичне мистецтво, образотворче мистецтво, так і через **інтегровані курси**, за умови реалізації упродовж циклу навчання всіх очікуваних результатів галузі. Хочеться ще раз наголосити: не тільки через інтегрований курс «Мистецтво», а й через інші інтегровані курси. Тобто, це може бути не тільки звичний для вчителів мистецтва інтегрований курс «Мистецтво», але й курси з іншими варіантами інтеграції, для чого потрібна взаємодія вчителя мистецтва з іншими вчителями. Так сучасна освіта прагне створити в учнів цілісну картину світу, який не ділиться на окремі дисципліни, а це можливо лише за допомогою інтеграції.

Сучасна педагогічна наука вважає інтеграцію одним із головних підходів, що має реалізовуватися в сучасній школі. Ще Я. А. Каменський говорив про необхідність інтегрованого підходу до організації освітнього процесу, пояснюючи, що «всі знання виростають з одного коріння – навколишньої дійсності, мають між собою зв'язки, а тому повинні вивчатися у зв'язках».

Звичайно, реалізація цього підходу в початковій школі ще неоднозначно сприймається багатьма педагогами. Його теоретичне обґрунтування та розробка різних моделей запровадження у практику навчання – справа майбутнього. А формування цілісної, гармонійної особистості – справа сьогодення. На жаль, ще далеко не кожен учитель до кінця усвідомив, що для розв'язання задач компетентнісної освіти головним є не предмет, якого він навчає, а особистість, яку формує. Метою освіти – зазначено у Законі України «Про освіту» – є всебічний розвиток людини як особистості та найвищої цінності суспільства, розвиток її талантів, розумових і фізичних здібностей, виховання високих моральних якостей, формування громадян, здатних до свідомого суспільного вибору» [3, с. 1].

Саме уроки мистецтва мають надпотужні можливості для формування такої

особистості. Це відбувається у процесі реалізації змістових ліній «Сприймання та інтерпретація мистецтва», «Художньо-творча діяльність» та «Комунікація через мистецтво». І знову маємо **стереотип**, адже більшість учителів мистецтва вважають, **що змістові лінії – це дублювання видів діяльності на уроках**. Однак, змістові лінії – це не дублювання видів діяльності на уроках, це – способи освоєння світу дитиною, як зазначає вчена Комаровська О. А. [7].

Успішна реалізація змістової лінії «Сприймання та інтерпретація мистецтва» сприяє самопізнанню дитини через мистецтво, а змістова лінія «Художньо-творча діяльність» спрямована не стільки на набуття учнями технічних умінь завчати слова і мелодію пісні, а дозволяє учню (учениці) творчо самовиражатись через мистецтво, створюючи кожного разу різні за емоційним впливом на слухача музичні образи, виражати емоції, ставлення та ін. Успішна реалізація змістової лінії «Комунікація через мистецтво» сприяє насамперед комунікаційному у групі однолітків на різноманітні мистецькі теми, взаємодію у творчих проектах, виховання самоповаги і поваги до творчості інших, забезпечує соціалізацію через мистецтво, вчить презентувати й оцінювати власні здобутки та творчі результати групи. Таким чином, через реалізацію змістових ліній у дітей відбувається самопізнання, самовираження і як результат – самотворення себе як особистостей.

Однією з важливих складових творення сучасної особистості є розвиток емоційного інтелекту. Під терміном «емоційний інтелект» учені розуміють здатність ретельно осягнути, оцінити та виразити емоції; здатність розуміння емоцій та емоційних знань; а також здатність керування емоціями, що сприяє емоційному й інтелектуальному зростанню особистості.

Потужним засобом розвитку емоційного інтелекту є музичне мистецтво, що володіє здатністю впливати на людські емоції і збагачувати почуття. У процесі слухання музики відбувається емоційний відгук на сприйнятий твір, в учнів виникають образи, асоціації, відчуття, пов'язані з їхнім життєвим досвідом, що з огляду на рухові переживання, потре-

бують виявлення в рухах, жестах. Тож під час слухання музики учні нерідко починають плескати в долоні чи відбивати ритм ногами, інтенсивно рухати головою або виразними рухами тулуба (плечей) передавати настрої твору, що є абсолютно природним. Однак багато учителів ще досі не можуть відмовитися від **стереотипу, що слухати музику потрібно, тільки дотримуючи певних поз – стоячи або сидячи струнко, поклавши руки на коліна (парту)**. Стримуючи тілесний прояв дитячих емоцій, учителі там самим не дають їм повною мірою відчути вплив музики на собі, бо в силу вікових особливостей у молодшому шкільному віці по-справжньому пережити музику учні можуть лише в активній формі. Музичний ритм має сугестивну силу, він спонукає до рухів, водночас допомагаючи переживати твір емоційно. І це чудово, адже означає, що учні емоційно реагують на музику й готові до її сприймання.

Вчителів варто пам'ятати, що діти добре сприймають музику лише тоді, коли переживають її пластично. Тому найефективніші способи заохотити дітей сприймати музику – це музично-пластичні та ритмічні імпровізації. Звісно, даючи змогу молодшим школярам переживати музику в рухах, необхідно розповідати про естетичні прояви, що є красивими, адекватними ситуації, образу музичного твору, врешті решт – правилам поведінки. Це свідчить про професіоналізм учителя й разом з цим про дружність до учнів.

Наступний **стереотип стосується так званого «показу пісні»**. Вчитель, який збирається продемонструвати учням нову пісню, як правило, просить чи настійливо рекомендує послухати її в повній тиші. З точки зору методики це – правильно. Але чи завжди це працює на користь появи в учнів інтересу й мотивації до її вивчення? «Ні, далеко не завжди», – скажуть учителі-практики, адже якщо пісня «захоплює» буквально з перших рядків, учні, бажаючи долучитися до виконавської діяльності якомога раніше, починають «підтанцювати» і, маючи перед собою слова, підспівувати. Якщо мелодія пісні легка чи «на слуху», буквально раз почувши її, другий куплет вже підхоплюють май-

же всі учні класу. Це стосується відомих народних пісень, популярних естрадних, пісень із мультфільмів або дитячих художніх фільмів. Якщо вчитель «зіпсує» перше враження учнів закликами до гарної поведінки і змусить вивчати по фразі у повільному темпі те, що учні вже запам'ятали, він «посіє» лише нудьгу. Тому не варто «придушувати» емоції, захват учнів, сліпо слідуючи методиці, а навпаки, слід підтримати дітей у їхньому бажанні якнайшвидше виконати пісню, а пізніше попрацювати над тими місцями, які не вдалося виконати правильно.

Одним із головних завдань навчання мистецтва у школі є розвиток творчих здібностей учнів. Проблема розвитку творчих здібностей особистості є однією з центральних у педагогіці, оскільки прогрес суспільства – це шлях постійної творчості. Практично жоден сучасний урок музичного мистецтва не проходить без музикування. Багато вчителів скаржаться на брак елементарних музичних інструментів у закладах загальної середньої освіти. Але те, що **без музичних інструментів музикування взагалі неможливе, а «урок музики – це не урок музики» теж є стереотипом** (звичайно, ніхто не говорить взагалі про проведення уроків музичного мистецтва без музичних інструментів, а також про те, що вчитель може не демонструвати «наживо» зразки музичних творів чи пісень, а використовувати аудіозапис, – це скоріше недопустимі «викривлення»), які трапляються у практиці, коли уроки мистецтва веде не спеціаліст, котрий не володіє грою бодай на одному музичному інструменті й не може навчити музикувати дітей). На жаль, часу для навчання учнів досконалої гри на музичному інструменті впродовж уроку не вистачає. Однак реалізуватися учневі на уроці мистецтва допоможуть такі нетрадиційні способи музикування: *звучні жести, бітбокс, пен таппінг, степ руками, музикування на паперових стаканчиках тощо*.

Звучні жести (жест, що звучить), або Body Percussion (перкусія тіла, тіло-барабан – з англ.), – це виконавська техніка, що розглядає наше власне тіло як музичний інструмент. Для плескання руками, шльопання по стегнах, гру-

дях, притупування, клацання пальцями (які беруть участь у виконанні музики), учениця, послідовниця, колега К. Орфа Гунільд Кеетман запропонувала використовувати термін «звучні жести». Людина може використовувати всі частини тіла (частіше руки та ноги), при цьому перетворюючись на оркестр, який звучить і рухається. Звучні жести, тілесна перкусія є найдоступнішими, бо пов'язані з природними рухами людини та мовою. Приклади використання на уроках мистецтва звучних жестів у реалізації змістової лінії «Комунікація через мистецтво» наведено у статті Кисільчук І. М, де представлено авторські вправи з нотним матеріалом та схемами виконання [4].

Бітбокс – це створення звуків, ідентичних музичним інструментам, за допомогою голосу, відтворення різних бітів і мелодій за допомогою артикуляційного апарату. **Пен татпінг** – це різновид бітбоксу за допомогою ручки й олівця; ще його називають реп beat. Бітбокс ручкою дає можливість учням створювати музику в будь-якому місці, використовуючи одну тільки ручку і тверду поверхню (стіл, стілець, підвіконня тощо). **Степ руками** – ще один цікавий прийом колективного музикування, що полягає у відстукуванні ритмічних малюнків різними частинами рук об поверхню стола чи парти (удар долоні; удар ребром долоні; удар зовнішньою стороною долоні; удар м'якою стороною кулака; удар нігтями при зігнутих пальцях у напівкулак; удар пальцями – одночасний або ланцюжковий; удар ліктем).

Музикування на паперових стаканчиках цілком доступне й привабливе для учнів різного шкільного віку, адже вибивання ритмічного біту є не лише стимулом для слуху, а й захопливим візуальним дійством.

Вважаємо, що взагалі майже все, що оточує нас, може звучати:

- різний папір (пергамент, гофре, газета);
- синтетичні матеріали (фольга, поліетилен);
- пластик (пляшки, лінійки, трубочки, гребінці, миски, стаканчики, гудзики);
- різні крупки;

- вода;
- природні матеріали (жолуді, каштани, горіхи, шишки, камінчики);
- невеликі металеві предмети (ключі, палички, гайки, дріт).

Головне – фантазія і бажання творити.

Один із принципів Державного стандарту початкової освіти – радість пізнання. Учень Нової української школи – це дослідник! Саме дослідницьке ставлення до життя, практична спрямованість навчальної діяльності, сформує активного, творчого, конкурентоздатного випускника-інноватора Нової української школи, здатного змінювати навколишній світ. При цьому, необхідність набуття знань, що напругу пов'язані з компетентністю, незаперечна. Та й сама компетентність, як відомо, – це динамічна комбінація знань, умінь і практичних навичок, готовність до їх використання на практиці.

Одним із завдань навчання мистецтва у школі є формування в учнів системи художніх знань, яка відображає видову специфіку і взаємодію мистецтв. Це передбачає опрацювання певного теоретичного матеріалу на уроках. Як це відбувається на практиці? Зазвичай учитель пропонує учням готову інформацію, а вже потім за нею проводить опитування або тестування. Такий підхід на сьогодні є стереотипом, який сучасні вчителі мистецтва мають долати чи не в першу чергу. За такого підходу навчання для сучасних учнів стає тягарем, тому що йде врозріз із їхніми зацікавленнями та нахилами. Учням складно зрозуміти, систематизувати інформацію та й просто зацікавитися нею, якщо вона не дає відповіді на запитання, яке їх цікавить. Так уже влаштований наш мозок, що доки немає питання, йому не потрібні відповіді. Щоб переконатися в цьому, згадайте: чи читали ви хоч раз інструкцію до будь-якого приладу просто тому, що розуміли – це корисна інформація, а не шукали відповідь на питання: «Як це ввімкнути/вимкнути/полагодити?» [1, с. 35].

Мотивація до навчання стає значно вищою, коли воно починається з питання, відповідь на яке учні хочуть дізнатися. Питання має: відповідати віку, здібностям і досвіду учнів; збуджувати як

мислення, так і цікавість; бути достатньо переконливим та мотивувальним, щоб учні настільки хотіли дізнатися відповідь, щоб у них навіть не виникло сумнівів – вчитися чи не вчитися.

Дослідники зазначають, що правильно поставлене на початку уроку питання діє на учнів як життєво важливий магніт, про який учні не можуть не думати, а потреба знайти відповідь спонукає їх навчатися старанніше, ніж звичайна цікавість [1, с. 37]. Звичайнісіньке питання вони порівнюють з незамінним інструментом, наприклад, з лопатою, яка допомагає нам відкопати істину, або з ліхтарем, що освітлює навколишній морок. Питання допомагають нам дізнаватися про нове, досліджувати невідоме і при звичаюватися до змін [1, с. 34].

Зарубіжні дослідники пропонують створювати колекції «гіпнотичних» для учнів питань – на всі випадки педагогічного життя (або, принаймні, на більшість тем ваших уроків). У пошуку таких питань вони пропонують записувати всі, які спадають на думку (але їх навряд чи буде більш ніж 5–10 на рік), і після перевірки викреслювати ті, які «не спрацювали». Прикладом подібного запитання, з допомогою якого вдалося захопити учнів натхненно працювати цілий урок образотворчого мистецтва, було таке: «Якби люди могли бути іншого кольору, ніж вони є, якого кольору вони були б? Чому саме такого кольору? Намалюйте людей цього кольору» [1, с. 37].

І на завершення: вважаємо, що вчителі мистецтва НУШ **слід назавжди відмовитись від «зрівнялівки» та принципу «Роби, як усі!»**. Адже, завдання сучасного закладу загальної середньої освіти – розвивати кожну дитину як неповторну особистість. Цьому сприятиме освітній процес з індивідуальними підходами та вимогами до кожного. Розуміння унікальності кожної дитини – основний принцип сучасної філософії дитиноцентризму.

Державний стандарт початкової освіти наголошує також на необхідності виховання «вільної» особистості, що включає обов'язкове врахування інтересів кожної дитини, забезпечення свободи і права дитини в усіх проявах

її діяльності. «Кожна дитина на кожному уроці мусить мати простір для вибору, і це вже з перших днів навчання у школі», – зазначає М. Товкало, учасниця колективу розробників Державного стандарту початкової освіти, завідувачка кафедри освітньої політики Львівського ОІППО [9].

Для більшості вчителів мистецтва це не є чимось новим, адже багато цінних методичних наробок ще десять років тому представила Масол Л. М. у посібнику для вчителів [11]. Серед них – так звані «альтернативні завдання», коли учням пропонується кілька завдань, з-поміж яких учень має вибрати той варіант, який він хоче і зможе виконати в силу своїх здібностей, рівня розвитку, бажань та уподобань. Наприклад, завдання на імпровізацію мелодії може варіюватися за рівнями складності в такому діапазоні: «уявити внутрішнім слухом власну мелодію», «відтворити руками в повітрі характер руху мелодії» (пластичне інтонування), «намалювати на дошці або в зошиті лінійку графічну схему мелодії» (плавність руху або стрибки вгору чи вниз, окремі фрази, тощо) «проплескати ритм мелодії», «розкласти лічильними паличками ритмічний малюнок», «проспівати мелодію», «заграти мелодію на інструменті», «підібрати до мелодії ритмічний акомпанемент» (на ударно-шумових інструментах), «придумати танцювальні рухи, ідентичні характеру мелодії», «підібрати слова до мелодії», «намалювати абстрактну кольорову композицію, що передає характер мелодії» тощо. Таким чином, учні в момент самостійного вибору завдань відчують свою значущість, що загалом позитивно вплине на їхнє самоствердження [11, с. 84–85].

Окрім варіанту завдання, учні можуть обирати кольори, відтінки, матеріали, з якими хочуть працювати, орієнтацію аркуша (книжкова, альбомна), тематику роботи тощо. Такі «прості» можливості не потребують від вчителя величезних затрат матеріалів і часу, а дають вагомий результат. Цікавим є висновки американського психолога Альфі Кон, який, провівши ряд досліджень, визначив: коли першокласникам дозволили вибирати матеріали для виконання

творчої роботи (колаж), їхні вироби були більш винахідливими порівняно з роботами дітей, які використовували ті самі матеріали, але при цьому їх не обирали [8, с. 46].

Висновок. Чимало науковців і практиків не без підстав вважають, що для впровадження освітньої реформи знадобляться роки і десятиліття, адже на сьогодні маємо величезну кількість учителів з усталеною системою знань і цінностей, які не мають компетенцій для навчання та комунікації з дітьми XXI століття.

Дана стаття – лише перший, незначний крок на шляху руйнування «застарілих» поглядів на сучасний урок мистецтва у Новій українській школі. Крім цього, справедливою є думка, що методичні стереотипи краще всього долати не шляхом прочитання статті, а в активних, тренінгових формах навчання, де на прикладі наявних ситуацій відпрацьовуються «наживо» і прийоми їх опрацювання. Погоджуємося з цим і запрошуємо до розмірковувань щодо такого дискусійного питання, як подолання звичних стереотипів у навчанні мистецтва у школі, що може слугувати предметом і темою подальших статей. Вважаємо, що вільний від стереотипів, активний, позитивний учитель може об'єднати навколо себе дітей, батьків, домогтися поваги соціуму і держави.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Варен Бергер, Доктор Річард Курвін, Джорджія К. Матіс. Вчіть учнів ставити питання – отримаєте інструмент навчання // Біологія. 2015. № 34–36 (478–480).
2. Гич Г. М. Учні Нової української школи як носії «нової грамотності» і суб'єкти освітнього процесу // Мистецтво та освіта. 2019. № 1(91). С. 12–14.
3. Закон України «Про освіту». URL: <https://osvita.ua/legislation/law/2231/> (дата звернення: 08.05.2019).
4. Кісільчук І. М. Ритмічно-комунікаційні вправи на уроках мистецтва // Мистецтво та освіта. 2018. № 4(90). С. 7–13.
5. Комаровська О. А. Мистецькі досягнення учнів: що і як оцінюємо // Мистецтво та освіта. 2018. № 4 (90). С. 2–6.
6. Концепція «Нова українська школа» (2016). URL: <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konceptziya.html> (дата звернення: 08.05.2019).
7. Науково-практична онлайн конфе-

ренція «Учені НАПН України – українським учителям», 27–30.08.2018. URL: <https://www.youtube.com/playlist?list=PLQm7R2V8qfoer8z83jjAPOMIXmqGvDu1Q> (дата звернення: 08.05.2019).

8. Нова українська школа: порадник для вчителя / за заг. ред. Н. М. Бібік. Київ : Літера ЛТД, 2018. 160 с.

9. Основні принципи Державного стандарту початкової освіти. Онлайн-курс для вчителів початкової школи. URL: <https://www.youtube.com/watch?v=V90zZxrh-JM> (дата звернення: 08.05.2019).

10. Словник української мови : в 11 т. / АН УРСР. Інститут мовознавства; за ред. І. К. Білодіда. Київ : Наукова думка, 1970–1980. Т. 9. С. 689.

11. Масол Л. М. Методика навчання мистецтва у початковій школі : посібник для вчителів / Л. М. Масол, О. В. Гайдамака, Е. В. Белкіна, О. В. Калініченко, І. В. Руденко. Харків : Веста: Видавництво «Ранок», 2006. 256 с.

12. Уолтер Липпман. Общественное мнение. Москва : Институт Фонда «Общественное мнение», 2004. 384 с.

13. Формування базових компетентностей учнів загальноосвітньої школи у системі інтегрованої мистецької освіти: посібник для вчителя / [Л. Масол Н. Миропольська, В. Рагозіна та ін.]; за наук. ред. Л. Масол. – Київ : Педагогічна думка, 2010. 232 с.; 6 табл.; іл.

REFERENCES

1. Berger, V., Kurvin, R., & Matis, D. K. (2015). Vchit uchniv navchannya – otrymaete instrument navchannia [Teach students to ask questions – get a learning tool]. *Biologiya*, 34-36 (478-480).
2. Hych, H. M. (2019). Uchni Novoi ukrainskoi shkoly yak nosii «novoi hramotnosti» i subiekty osvithnoho protsesu [Students of the New Ukrainian School as bearers of “New Literacy” and subjects of the educational process]. *Mystetstvo ta Osvita [Art and Education]*, 1(91), 12-14.
3. Zakon Ukrainy “Pro osvitu” [Law of Ukraine “On Education”]. Retrieved from <https://osvita.ua/legislation/law/2231/>
4. Kisilchuk, I. M. (2018). Rytmichno-komunikatsiini vpravy na urokakh mystetstva [Rhythmic and communication exercises at art lessons]. *Mystetstvo ta Osvita [Art and Education]*, 4(90), 7-13.
5. Komarovska, O. A. (2018). Mystetski dosiahnennia uchniv: shcho i yak otsiniuiemo [The artistic achievements of students: What and how to evaluate]. *Mystetstvo ta Osvita [Art and Education]*, 4(90), 2-6.
6. Kontseptsiia «Nova ukrainska shkola» [The Concept of “The New Ukrainian School”]. (2016). Retrieved from <http://mon.gov.ua/activity/education/zagalna-serednya/ua-sch-2016/konceptziya.html>
7. Naukovo-praktychna on-lain konferentsiia

«Ucheni NAPN Ukrainy – ukrainskym uchyteliam» [Scientists and practical online conference “Scientists NAES of Ukraine – Ukrainian teachers”]. (2018). Retrieved from <https://www.youtube.com/playlist?list=PLQm7R2V8qfoep8z83jjAP0MIXmqGvDu1Q>

8. Bibik, N.M. (Ed.). (2018). Nova ukrainska shkola: poradnyk dlia vchytelia [New Ukrainian School: Teacher's handbook]. Kyiv: Litera LTD.

9. Osnovni pryntsyipy Derzhavnoho standartu pochatkovoї osvity. Onlain-kurs dlia vchyteliv pochatkovoї shkoly [Basic principles of the State Standard of Primary Education. Online course for primary school teachers]. Retrieved from <https://www.youtube.com/watch?v=V90zZxrh-JM>

10. Bilodid, I. K. (Ed.). (1970-1980). Slovnyk ukrainskoї movy: Vol. 9 [Dictionary of the Ukrainian language]. Kyiv: Naukova dumka.

11. Masol, L. M., Haidamaka, O. V., Bielkina, E. V., Kalinichenko, O. V., & Rudenko, I. V. (2006). Metodyka navchannia mystetstva u pochatkovii shkoli [Methodology of teaching art of primary school]. Kharkiv: Vesta: Vydavnytstvo “Ranok”.

12. Lippman, U. (2004). Obshchestvennoe mnenie [Public opinion]. Moscow: Institut Fonda “Obshchestvennoe mnenie”.

13. Masol, L. (Ed.). (2010). Formuvannia bazovykh kompetentnosti uchniv zahalnoosvitnoi shkoly u systemi intehrovanoi mystetskoї osvity [Formation of basic competences of students of a general education school in the system of integrated artistic education]. Kyiv: Pedahohichna dumka.

Моторна О. С., заведующая кабинетом искусства и физической культуры Ровенского ОИППО, г. Ровно, Украина, e-mail: oksanamotorna@ukr.net

Разрушаем стереотипы изучения искусства.

В статье поднимается проблема существования стереотипов в преподавании искусства в общеобразовательной школе учителями, имеющими значительный опыт работы и устойчивую систему знаний и ценностей. Автор касается отдельных стереотипов относительно организации урока искусства вообще и методики проведения определенных видов музыкальной деятельности. Предлагает пути трансформаций стереотипных позиций в современные способы действий учителя НУШ, тем самым приглашая коллег к обсуждению и сопоставлению традиционного и современного взглядов на уроки искусства в заведении общего среднего образования через призму концепции «Новая украинская школа».

Ключевые слова: стереотипы обучения искусству, уроки искусства, методы и приемы изучения искусства, учитель искусства, НУШ.

Motorna O. S., Head of the Cabinet of Art and Physical Culture of Rivne Regional Institute of Postgraduate Education (ROIPPO), Rivne, Ukraine, oksanamotorna@ukr.net

Destroy stereotypes of art education

The article raises the question of the existence of stereotypes in teaching art in secondary school by teachers who have significant work experience and a well-established system of knowledge and values. The concept of “stereotype” is considered. The author studies certain stereotypes related the organization of art lesson in general educational institution as a whole (“art lessons should be held only in the classroom of art”, “art lessons are held exclusively by teacher of art”, “art is studied only at art lessons”, etc.), as well as those related to methodology of conducting types of musical activities (“content lines of art lesson “Perception and Interpretation of Art”, “Art-Practical Activity”, “Communication through art” is a duplication of pre-existing activities in the classroom”; “Listen to music only need to keep certain positions – standing or sitting gracefully, putting hands on knees or desk”; “Demonstration of the song in the classroom should occur in complete silence”; “It is impossible to make music without musical instruments at music lesson”).

The inevitability of changing the approaches to organizing and conducting art lessons at the New Ukrainian School, which will promote the emergence of students' learning motivation and initiative, will encourage them to act with maximum energy and independently in different educational situations.

The techniques of transformation of stereotypes into modern ways of teachers' actions in the New Ukrainian School are proposed. Therefore, it will involve colleagues in discussing the comparison of the traditional vision and modern view of art lessons at the institution of general secondary education through the prism of the Concept the “New Ukrainian School”. It is recommended to discuss stereotypes and overcome them in the conditions of active forms of work of teachers, in particular, trainings, facilitative discussions.

Key words: stereotypes of art education, art lessons, methods and techniques of studying art, art teacher, the New Ukrainian School

Стаття надійшла до редакції 09.05.2019 р.

Актуалізується питання ознайомлення учнів із українськими народними музичними інструментами під час уроків мистецтва та в позаурочній роботі. Пропонуються окремі форми і методи роботи зі школярами, що сприятимуть пізнанню учнями особливостей зовнішнього вигляду, будови і звучання українських народних музичних інструментів, зокрема: сприймання і обговорення з учнями творів художників Карпатського регіону із зображенням українських народних музичних інструментів, слухання музичного фольклору свого краю зі звучанням цих інструментів, пізнання особливостей їх звучання під час музичних фестивалів та конкурсів, участь у майстер-класах з гри та виготовлення елементарних музичних інструментів від майстрів, екскурсії та віртуальні подорожі музеями народного мистецтва з метою ознайомлення з унікальними експонатами – старовинними українськими народними музичними інструментами.

Ключові слова: українські народні музичні інструменти, форми і методи, уроки мистецтва, позаурочна робота.

Події останніх років в Україні значно загострили проблему виховання патріотизму в підростаючого покоління молодих людей, формування системи соціально-гуманістичних ідеалів та духовних цінностей. Це потребує цілеспрямованої навчально-виховної роботи педагогів, громадських організацій, суспільства в цілому з метою «...формування національної самосвідомості, виховання любові до рідної землі, українського народу, шанобливого ставлення до його культури; поваги до культури всіх народів, які населяють Україну; здатності зберігати свою національну ідентичність...» [4, с. 1].

Вагому місію у плеканні особистості українця нової доби виконує музичне мистецтво – виховує людину на найкращих зразках світової і української